

Nr 4

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av lagen den 6 juni 1925 (nr 179) om ersättning till polisman för skada å kläder, m. m.

Genom en den 18 december 1964 dagtecknad proposition, nr 4 år 1965, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående upphävande av lagen den 6 juni 1925 (nr 179) om ersättning till polisman för skada å kläder,

dels bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att polisman skall få rätt till ersättning av statsverket, när lös egendom som tillhör honom skadas under hans tjänstutövning eller på grund av hans tjänst, vare sig skadan uppkommit av våda eller genom annans vållande. Ersättningsrätten skall dock omfatta skada på motorfordon, som tillhör polismannen, endast om han fått medgivande att vid tjänsteresa med egen bil åtnjuta resekostnadsersättning för detta färd sätt. Jämkning av ersättning skall kunna ske om polismannen varit medvållande till skadan eller om särskilda skäl i annat fall föreligger för jämkning.

Enligt propositionen bör ersättningsrätten efter polisväsendets förstatligande inte längre regleras i lag utan på samma sätt som andra frågor mellan staten och dess anställda. Lagen om ersättning till polisman för skada å kläder föreslås därför skola upphävas. Anslagsfrågan tas upp i 1965 års statsverksproposition.

Den nya ersättningsregleringen skall enligt förslaget gälla från och med den 1 juli 1965.

Det genom propositionen framlagda lagförslaget är av följande lydelse.

Förslag

till

L a g

angående upphävande av lagen den 6 juni 1925 (nr 179) om ersättning till polisman för skada å kläder

Härigenom förordnas, att lagen den 6 juni 1925 om ersättning till polisman för skada å kläder skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1965. Lagens bestämmelser skola dock även därefter äga tillämpning beträffande skada som inträffat dessförinnan.

Inledning

I skrivelse den 28 mars 1958 (nr 172) anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning angående ersättning till polisman för kroppsskador, som åsamkats honom vid tjänsteutövning, samt för riksdagen lägga fram förslag till bestämmelser i ämnet vilka utredningen kunde föranleda. Utredningsuppdraget gavs av Kungl. Maj:t åt polisverksamhetsutredningen, som dock befriades därifrån den 2 februari 1961, då uppdraget i stället anförtroddes en särskilt tillkallad sakkunnig, numera biträdande häradshövdingen L. I. Jönsson. Till expert åt den sakkunnige förordnades den 8 maj 1961 ombudsmannen i Svenska polisförbundet M. Lindell.

Till den sakkunnige överlämnades sedermera även en till Kungl. Maj:t ingiven framställning från Svenska polisförbundet och Föreningen Sveriges landsfiskaler angående ersättning till befattningshavare inom polisväsendet för skador, vilka åsamkats polismännens egna i tjänsten använda bilar.

Den sakkunnige har i promemoria (stencilerad) den 20 maj 1963 föreslagit, att polisman skall ha rätt till viss ersättning då han skadas under tjänsteutövning samt att rätt till ersättning när hans tillhörigheter skadas under tjänsteutövningen skall föreligga inte bara som f. n. i fråga om skada på kläder utan även i fråga om skada på hans övriga tillhörigheter, bl. a. fordon.

Efter remiss har yttranden över promemorian avgivits av riksrevisionsverket, generaltullstyrelsen, statspolisintendenten, överståthållarämbetet efter hörande av Stockholms stads rätts- och polisdirektion, länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Örebro och Jämtlands län, utredningen angående vissa skadeståndsrättsliga frågor (skadeståndskommittén), Statstjänarkartellen, Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska polisförbundet, Föreningen Sveriges

landsfogdar, Föreningen Sveriges polismästare, Föreningen Sveriges stadsfiskaler, Föreningen Sveriges landsfiskaler och Sveriges tullmannaförbund.

Redogörelse för nuvarande förhållanden och framförda reformkrav även-
som för innehållet i utredningsmannens promemoria och avgivna remiss-
yttranden återfinnes å s. 4—8 i propositionen, vartill utskottet får hänvisa.

Departementschefen

Vid lagrådsremissen den 16 oktober 1964 anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Johansson*, efter en inledande redogörelse för ärendets tidigare handläggning följande.

Som framhållits i första lagutskottets utlåtande 1958: 14, som åberopats i nyssnämnda riksdagsskrivelse, har frågan om ersättning med anledning av kroppsskada som tillfogas någon i tjänsten betydande räckvidd. Den förut nämnda promemorian ger inte underlag för den allsidiga bedömning som med hänsyn härtill är erforderlig. Med anledning härav bör med utgångspunkt i promemoriaförslaget göras den ytterligare utredning som är nödvändig för att få en allmän överblick rörande problematiken beträffande skadeersättning till statliga befattningshavare i allmänhet. Innan ett sådant utredningsarbete slutförts är jag inte beredd att ta ställning till det i promemorian framlagda förslaget att vidga polismännens ersättningsrätt vid kroppsskada.

Jag anhåller därför att i förevarande sammanhang få till närmare behandling uppta endast frågan om polismännens ersättningskydd när de på grund av tjänsten får sina tillhörigheter skadade.

Inom flera grenar av offentlig verksamhet föreligger på grund av verksamhetens art betydande risker för de anställda att åsamkas skada i olika hänseenden. Detta förhållande har särskilt uppmärksammats i fråga om polisens verksamhet. Här erbjuder redan de normala verksamhetsformerna påtagliga skaderisker. Med hänsyn härtill har polismännen sedan länge en speciell rätt till ersättning för skada på kläder enligt en särskild lag där-
om från 1925. I en framställning till Kungl. Maj:t 1961 hemställdes att rätt till ersättning skulle föreligga även när polismän som använder egna bilar i tjänsten får bilarna skadade genom omhändertagna personers vållande. Framställningen överlämnades till en särskilt tillkallad sakkunnig, som i en promemoria lagt fram förslag till generell reglering av polismans rätt till ersättning när hans lösa egendom skadas i eller på grund av tjänsten.

Det synes till en början uppenbart, att en reform avseende polismans rätt till ersättning vid egendomsskada inte bör innefatta någon inskränkning av betydelse i den nuvarande rätten att få ersättning för skada på kläder. Utredningsmannen har föreslagit att sakskaledeskyddet får omfatta även andra

polismannens egna tillhörigheter, som kan komma till skada vid tjänsteutövningen. Här avses främst sådana saker som glasögon och armbandsur. Förslaget har inte mött någon invändning vid remissbehandlingen. Jag har inte heller för egen del något att erinra mot förslaget.

Som utredningsmannen framhållit bör, i enlighet med vad f. n. gäller beträffande klädsador, sakskada enligt huvudregeln ersättas såväl när den vållats av annan som när den uppkommit av våda. Har skadan däremot vållats av polismannen själv eller uppkommit genom förslitning skall rätt till ersättning inte föreligga. Denna ståndpunkt leder enligt min mening till att möjlighet att jämka skadeersättning med hänsyn till polisman- nens medvållande bör föreligga. Den praxis som härutinnan utvecklats i fråga om klädskadorna bör i huvudsak kunna vara vägledande vid bedöm- ning även av andra ersättningsanspråk vid sakskada.

Ett särskilt problem uppkommer i de fall då polisman tillhörig bil ska- das i samband med att polismannen använder den under tjänsteutövningen. En frekvensundersökning visar att sådana skador inte är ovanliga. Under femårsperioden 1956—1960 har 107 skadefall inrapporterats.

Vad angår bilskadefallen vill jag till en början framhålla, att privatbil kan användas i tjänsten under två helt skilda förutsättningar. Tjänsteman som har egen bil kan, om han så vill, använda den för tjänsteresa och får då reseersättning efter billigaste färd sätt, i regel för kostnaden för tåg- resa. I dessa fall skall enligt min mening skada på bilen över huvud taget inte ersättas av det allmänna, eftersom det står polismannen fritt att an- vända annat färd sätt. Om polismannen däremot fått medgivande att an- vända egen bil i tjänsten och få gottgörelse därför utan jämförelse med kostnaden för andra färdmedel anser jag att skadeersättning skall kunna utgå.

Enligt utredningsmannens förslag skall ersättning för skada på polis- mans eget i tjänsten brukade motorfordon utgå endast om skadan upp- kommit genom annans vållande och inte ersätts på grund av försäkring enligt lagen om trafikförsäkring å motorfordon. Ersättning skall alltså inte såsom i fråga om andra saksador utgå när skada uppkommit av våda. I likhet med skadeståndskommittén vill jag ifrågasätta om det finns skäl att generellt inskränka ersättningsrätten vid skada på motorfordonen till att avse endast fall då vållande förekommit. Vid bilkollisioner kan i allmänhet vållande påvisas hos åtminstone den ena föraren. Kan så undantagsvis inte ske finns det knappast anledning att fränkänna polismannen rätt till ersätt- ning för den del av skadan, som inte ersätts på grund av det andra fordonets trafikförsäkring. Endast visat vållande från polismannens sida skall alltså liksom i fråga om andra saksador utesluta ersättningsrätt eller föranleda jämkning av ersättningen. Jag föreslår därför att huvudregeln i fråga om ersättning för sakskada i princip skall gälla även med avseende på motor- fordon. Ersättning skall utgå oavsett om vållande från annan persons sida

föreligger eller inte. Det är att märka att det allmänna inte därigenom blir sämre ställt än om tjänstebil stått till förfogande.

Ersättning bör utgå endast i den mån skadan inte täcks enligt lagen om trafikförsäkring. Privatbil, som används i tjänsten under sådana förhållanden att ersättning för skada enligt vad jag förut sagt skall kunna utgå, förutsätts vara helförsäkrad genom polismannens egen försorg. Härav följer att skadeersättning av allmänna medel inte kan överstiga stipulerad självrisk jämte eventuell förlust av s. k. bonus.

Beträffande den närmare regleringen av polismanns ersättningsrätt vill jag ytterligare anföra följande.

1925 års lag om ersättning till polisman för skada å kläder reglerar främst de kommunalanställda polismännens ersättningsrätt. Efter polisväsendets förstatligande blir alla polismän statstjänstemän. Deras ersättningsrätt vid skada på grund av tjänsten blir alltså nu närmast en fråga mellan staten och dess anställda och bör inte längre regleras i lag utan på samma sätt som andra sådana frågor regleras i administrativ ordning. Lagen om ersättning till polisman för skada å kläder bör alltså upphävas samtidigt med att polismännen får rätt till ersättning vid skada på grund av tjänsten i enlighet med vad jag anfört i det föregående.

Statsverkets kostnader för ersättning till polisman för skada på kläder uppgår till förhållandevis blygsamma belopp. Den förordade vidgningen av ersättningsrätten föranleder givetvis viss ökning av kostnaderna. Det är emellertid inte möjligt att f. n. med någon grad av säkerhet beräkna kostnadsökningen.

I utredningsförslaget har under polistjänst såvitt gäller landsbygden inbegripits handräckningsverksamhet i utsökningsmål och vid indrivning. Efter omorganisationen av polis- och exekutionsväsendet den 1 januari 1965 ingår denna handräckningsverksamhet inte längre i polisverksamheten utan överlämnas helt åt de exekutiva befattningshavarna. Polisman förutsätts dock skola biträda vid exekutiv förrättning, som måste genomföras med våld. Eftersom de inom exekutionsverksamheten särskilt riskfyllda arbetsmomenten alltså torde komma att åvila polismän anser jag det inte påkallat att utsträcka skadeskyddet att omfatta även tjänstemännen inom exekutionsväsendet.

Ersättning bör bestämmas enligt allmänna skadeståndsrättsliga grunder. Härav följer bl. a. att möjlighet skall finnas att jämka ersättningen på grund av medvållande. Utredningsmannen har dessutom föreslagit att en särskild jämkningsmöjlighet skall införas. Om särskilda skäl föranleder det skall enligt förslaget ersättning bestämmas till lägre belopp än som motsvarar skadans värde. Jag ansluter mig till denna ståndpunkt. Rätt till ersättning för sakskador bör självfallet främst vara avsedd för skada på lös egendom som polisman har rimlig anledning att föra med sig under tjänsteutövningen, t. ex. klocka och glasögon. Att helt utesluta rätt till ersättning för andra

tillhörigheter torde dock inte vara möjligt bl. a. med hänsyn till att ersättning bör utgå även vid skada på grund av tjänsten. Även i andra fall kan det vara rimligt att ersättning utges för tillhörigheter som inte kan anses behövliga för tjänsten. Här torde det å andra sidan ibland vara befogat att ersättning uteblir eller utgår endast med ett reducerat belopp. I sådana fall bör ersättningen kunna jämkas. Jämkningsmöjlighet bör finnas också då ersättning begärs för skada på motorfordon, som polismannen medgivits att använda i tjänsten men som han underlåtit att hålla kaskoförsäkrat.

Rätt till ersättning av staten kommer enligt vad jag förordat att föreligga även när polismannen har möjlighet att kräva skadestånd av den som vållat skadan. Jag delar utredningsmannens mening att statsverket bör inträda i den skadelidandes rätt mot skadevällaren såvitt avser ersättning som statsverket utgett i enlighet med vad jag anfört i det föregående.

Den föreslagna ordningen för ersättning till polisman för vissa egendoms-skador bör gälla från och med den 1 juli 1965. Lagen den 6 juni 1925 (nr 179) om ersättning till polisman för skada å kläder bör samtidigt upphöra att gälla. Lagens bestämmelser skall dock enligt förslaget även därefter äga tillämpning beträffande skada på kläder vilken inträffat dessförinnan.

Frågan om anslag till ersättningskostnaderna från och med den 1 juli 1965 torde böra upptas i nästa års statsverksproposition.

Vid ärendets slutliga anmälan i statsrådet den 18 december 1964 upplyste föredragande departementschefen — under erinran att han vid anmälan av ärendet den 16 oktober 1964 ansett, att frågan om polismännens ersättningsrätt vid kroppsskada inte borde avgöras förrän den ytterligare utredning verkstälts som behövs för att man skall få en allmän överblick över problematiken beträffande skadeersättning till statliga befattningshavare i allmänhet — att anstalter dåmera vidtagits för att få till stånd en sådan utredning inom de departement som närmast berörs av frågan.

I samband med ärendets slutliga anmälan hemställde föredragande departementschefen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå 1965 års riksdag att
dels antaga ovan intagna, vid propositionen fogade lagförslag,
dels godkänna de i ärendet den 16 oktober 1964 angivna grunderna för polismanns rätt till ersättning, när lös egendom som tillhör honom skadas under tjänsteutövningen eller på grund av tjänsten.

Lagrådet

Lagrådet har lämnat ifrågavarande lagförslag utan erinran.

Utskottet

Genom förevarande proposition framlägges förslag till lag avseende upphävande av 1925 års lag om ersättning till polisman för skada å kläder. Ersättning till polisman föreslås i stället skola utgå efter vissa i propositionen angivna grunder, innebärande en utvidgning av nuvarande sakskareskydd till att avse även annan lös egendom än kläder som skadas under polismannens tjänsteutövning eller på grund av hans tjänst. Det hemställs om riksdagens godkännande av dessa grunder.

Sedan polisväsendet numera förstatligats synes det utskottet motiverat att frågan om ersättning av allmänna medel till polisman för skada som åsamkas honom i anslutning till hans tjänst ej längre skall regleras i särskild lag utan att denna fråga, liksom andra spörsmål rörande anställningsförhållanden, löses på administrativ väg. Mot de i propositionen angivna grunderna för sakskareskydd för polisman har utskottet ej någon erinran.

Vid behandlingen av ifrågavarande ärende har emellertid inom utskottet uppkommit fråga, huruvida icke visst sakskareskydd borde tillskapas jämväl för andra statliga personalgrupper, för vilka ett fullgörande av tjänsteåliggande innefattar risk för att vederbörandes i tjänsten nyttjade lösa egendom kommer till skada. Enligt utskottets uppfattning skulle det ur flera synpunkter vara värdefullt om fasta normer kunde tillskapas på förevarande område. Utskottet har emellertid ej funnit anledning att på grund av förevarande proposition ingå på en närmare bedömning av vilka grupper som i så fall borde komma i åtnjutande av sådant sakskareskydd. Det synes utskottet lämpligt att berörda spörsmål tages under övervägande, förslagsvis i samband med den av departementschefen förutskickade utredningen för vinnande av en allmän överblick över problematiken beträffande skadeersättning till statliga befattningshavare i allmänhet.

Under hänvisning till vad sålunda anförts och då utskottet ej funnit anledning till erinran mot det framlagda lagförslaget får utskottet hemställa, att förevarande proposition, nr 4, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 25 februari 1965

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Erik Svedberg, Ernulf, Arvidson, Hjorth, Ferdinand Nilsson*, Schött och Lundin;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, fru Johansson, herrar Östrand, Ekström i Björkvik, fru Kristensson, fru Löfqvist, herrar Gustafsson i Borås och Johansson i Dockered.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.